

Ten geleide

Een aantal Vlaamse auteurs hielden in de Eerste Wereldoorlog een ‘oorlogsdagboek’ bij of schreven ‘dagboekachtige’ aantekeningen en schetsen. De KANTL wijdde op 9 oktober 2014 een studiedag aan de beschouwingen van deze auteurs over De Grote Oorlog. We geven in deze aflevering de neerslag van de lezingen die op de studiedag werden gehouden.

In een eerste bijdrage behandelt Anne Marie Musschoot de figuur van Cyriel Buisse als getuige van De Grote Oorlog.

Buisse stelt zich nadrukkelijk anti-Duits, anti-activistisch en pro-Belgisch op. Slechts twee maanden is hij zelf getuige geweest van de oorlogsgebeurtenissen in Vlaanderen; begin oktober 1914 is hij al in Den Haag, waar hij ruim vier jaren zal verblijven. Zijn eerste reacties op de oorlog werden literair verwoord in verhalen die in 1915 werden samengebracht in de bundel *Oorlogsvisioenen*.

Buisse schrijft in de oorlog niet alleen verhalen, hij is tevens journalist, oorlogsverslaggever voor de Nederlandse krant *De Telegraaf*. En van juli 1917 tot augustus 1919 publiceert hij meer dan 100 columns in de *Haagse Post* onder de titel ‘Van de hak op de tak’. Buisse valt er uit tegen de ‘nutteloze moordpartij’ die oorlog heet, en schrijft er met ironie, spot en sarcasme ontluisterende verhalen en schetsen. Een objectief verslaggever is hij niet, maar hij wordt gedreven door ‘het inzicht dat de grote geschiedenis het meest indringend kan worden beschreven in de kleine verhalen van de kleine mensen’.

Stijn Streuvels heeft gedurende de hele Eerste Wereldoorlog een dagboek bijgehouden, waarvan alleen het gedeelte over 1914 tijdens de oorlog werd gepubliceerd.

Het is merkwaardig hoe Streuvels vanaf de eerste oorlogsdagen, in de eerste helft van augustus 1914, zoveel mogelijk rondtrekt om informatie over de oorlog te verzamelen. Rustig thuisblijven kan hij niet. Hij wil weten en zien wat er gebeurt.

Herhaaldelijk spreekt hij zich uit tegen de oorlog en klaagt hij het absurde ervan aan. Hij hekelt de verheerlijking van opgeklopte heldenmoed en vaderlandsliefde. Verontwaardiging over de overweldiging door de Duitsers en de gruwelen door de Duitsers begaan neemt echter niet weg dat Streuvels medelijden kan hebben met een arme Duitse soldaat en behulpzaam en vriendelijk is tegenover individuele Duitsers die tenslotte ook niet gevraagd hebben ver van huis ten strijde te moeten trekken. Zinsneden en passages die uit hun context werden gehaald, brachten heel wat beroering teweeg bij publicatie van het dagboek. Met name de beschrijving van de gebeurtenissen van 14 en 15 november 1914, waar Streuvels het heeft over de inkwartiering van Duitse officieren in het Lijsternest, deed een storm van verontwaardiging opsteken.

Peter Theunynck bespreekt de bijdragen van Karel van de Woestijne in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, de enige niet-Duitse krant die na de bezetting van Brussel op 20 augustus 1914 niet verboden werd. Als Brussels correspondent rapporteert Van de Woestijne over wat hij hoort en ziet in en rond Brussel. Van augustus 1914 tot eind februari 1915 publiceert hij zijn 'Dagboek van den Oorlog', waarin hij aan zelfcensuur doet om geen problemen te krijgen met de bezetter of met de Nederlandse opdrachtgever. Van de Woestijne schrijft over de intocht van de Duitsers in Brussel, over de vluchtelingen in de stad, over voedselschaarste en voedselhulp, maar ook over de kriegsverrichtingen voor zover hij ervan op de hoogte is via getuigenissen van vluchtelingen.

Vanaf eind maart 1915 verschijnt zijn nieuwe kroniek 'Het leven te Brussel'. Blijkbaar is Van de Woestijne interessant geworden in het kader van de Flamenpolitiek. Hij werkt nu officieel onder Duitse censuur en zijn bijdragen worden via de Pressezentrale aan de *NRC* bezorgd. Levensduurte, tentoonstellingen, heropbouw van vernielde gebouwen, in memoriams,... het zijn alle onderwerpen die de censuur zonder problemen kunnen doorstaan. Tot Van de Woestijne lauw reageert op de vernederlandsing van de Gentse universiteit door de Duitsers en al dan niet gedwongen zijn correspondentenschap staakt. In een artikelenreeks onder de titel 'De laatste maand der bezetting' die pas na de wapenstilstand verschijnt, haalt hij scherp uit naar het activisme.

Net zomin als Streuvels, Loveling of Buysse was Van de Woestijne een oorlogscorrespondent in strikte zin. Maar net zoals voor zijn collega-schrijvers geldt dat zijn 'dagboek' een - zij het enigszins gekleurd - beeld schetst van het leven tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Sophie De Schaepdrijver vertrekt van de herderlijke brief 'Patriotisme et endurance', 'Vaderlandsliefde en standvastige lijdzaamheid' van kardinaal Mercier. In haar bijdrage bespreekt ze het genre van het bezettingsdagboek en ziet het dagboek zelf als een voorbeeld van uithoudingsvermogen, van 'standvastige lijdzaamheid'. Schrijvers van bezettingsdagboeken geven commentaar op de bezetting, en trachten vorm te geven aan de vormeloze bezettingstijd, klaarte te brengen in wat hen overkwam. Het bezettingsdagboek blijft natuurlijk een subjectieve bron: in hun dagelijkse aantekeningen bieden de schrijvers of schrijfsters ervan hún blik op de oorlog, hún oordelen en vooroordelen.

Sommige dagboekschrijvers, zoals Edmond Picard, Georges Eekhoud en Adrien Bayet, slaan aanvankelijk een geestdriftige toon aan en beklemtonen het aspect 'het vaderland in oorlog'; anderen, zoals een Henriette Bovy, drukken vaderlandse gevoelens indirect uit. Nog anderen, zoals een Virginie Loveling en een Stijn Streuvels, nemen meer afstand tegenover het patriottisch vertoog.

De Schaepdrijver stelt dat hoe minder de dagboekschrijver uitweidt over het nationale (hetzij pro hetzij contra de vaderlandse gedachte), hoe scherper zijn of haar blik op de bezetting zelf is. Tevens meent ze dat de golf van solidariteit van het begin van de oorlog geleidelijk, en uiterlijk medio 1916, plaats maakt voor een harder, zuurder 'ieder voor zich'.

Marcel De Smedt

